

XLVI. HOME I NATURA: ELS USOS TRADICIONALS DEL SÒL I LA PESCA

M. FRONTERA, A. FONT, V. FORTEZA i P. TOMÀS

FRONTERA, M., FONT, A., FORTEZA, V. & TOMÀS, P. 1993. "Home i natura: els usos tradicionals del sòl i la pesca. In ALCOVER, J.A., BALLESTEROS, E. & FORNÓS, J.J. (Eds.), *Història Natural de l'Arxipèlag de Cabrera*, CSIC-Edit. Moll, Mon. Soc. Hist. Nat. Balears 2: 749-762. Cabrera, lloc de pas de les antigues rutes marítimes de la mediterrània occidental, illa en els límits de l'habitable, ha estat escassament poblada. La naturalesa, d'una banda, i els condicionants socials i històrics, de l'altra, s'han aliat per allunyar la societat. Així i tot, l'home ha utilitzat els recursos naturals de l'Arxipèlag. Les activitats ramadera, agrícola, forestal i pesquera es repeteixen al llarg de la història amb intensitat variable. D'altra banda, l'ús militar i, més modernament, el turístic, també han tingut repercussions sobre el paisatge. En aquest article feim un breu repàs de les activitats tradicionals de l'home a Cabrera, analitzant-les des de la perspectiva històrica.

MAN AND NATURE IN THE CABRERA ARCHIPELAGO: TRADITIONAL USES OF THE LAND AND FISHING. The harsh nature and social and historic constraints have made Cabrera be nearly always very scantily populated during all its history. The antique merchant ship routes have made use of the port of Cabrera, and the natural resources of the island have always been exploited (farming, livestock raising and fishing). In more recent times Cabrera has been used military and now days the most important usage of the archipelago is tourism. We discuss the traditional activities of man on Cabrera with a historical perspective.

POBLACIÓ

El poblament humà de l'Arxipèlag de Cabrera es remunta a l'època talaiòtica. Joan Camps, un dels primers arqueòlegs que explorà les illes, cita tres nuclis d'edificacions a l'Illa des Conills i tres a Cabrera Gran: Puig de Santa Maria (La Miranda), sa Cova des Burrí i es Clot des Guix. Aquest darrer és el més gran de tots. L'any 1960 conservava quasi tota la murada construïda amb petits blocs de pedra col·locats en sec. Després s'ha descobert ceràmica d'època talaiòtica a una cova situada prop de L'Olló (TRIAS, 1991).

També s'han trobat, prop de sa Platgeta, unes piques per salar peix excavades a la roca acompanyades de ceràmiques que permeten plantejar la hipòtesi d'un important poblament romà tardà a l'illa de Cabrera. Aquesta teoria es veu reforçada per una carta d'aquest període, segles III-VIII, que és el primer

testimoni escrit que fa referència al poblament de Cabrera: l'Epístola XIII, 47 de Sant Gregori Magne, de l'any 603, dirigida a una comunitat de monjos que sembla que vivien a la zona del Clot des Guix.

Des de la construcció del Castell (segle XIV) tenim notícia d'un poblament militar encarregat de defensar l'illa. En canvi, la població pagesa degué esser molt escassa o inexistent durant llargs períodes a causa del temor a les ràtzies dels pirates —recordem que Formentera no es va poder repoblar fins al segle XVIII a causa d'aquests atacs. Prova d'això són els intents de poblament fracassats d'alguns dels seus propietaris, com el de Pere Malferit al segle XVI i el de Tomàs Vilajoana l'any 1772. Aquest darrer no passà d'una petició al Rei Carles III que li va ser negada després d'un informe realitzat l'any 1777 per l'Enginyer en cap de Mallorca, Ramon Santander, que ens permet reconstruir el paisatge i la població de l'illa a finals del segle XVIII. Segons aquest autor, Cabrera, en aquesta època, no té població ni indicis d'haver-ne tinguda des de fa temps. Hi ha algunes tanques de paret seca amb terres que havien estat conrades i a la zona del Port un edifici destruït amb una sínia, anomenat el forn del vidre.

El Cardenal Despuig, al seu "Mapa de Mallorca" de 1785, ens confirma que "la Isla de Cabrera [...] es montuosa i está hoy despoblada, aunque se ven vestigios de antigua población". Poc després, l'any 1809, els presoners francesos troben algun conreu i algun animal domèstic abandonats. Tanmateix, la presència de 9.000 homes -dels quals en sobrevisqueren uns 3.600- durant cinc anys a l'illa significa la pressió humana més forta que ha sofert Cabrera al llarg de la història.

Repatriats els francesos, l'illa degué quedar deshabitada durant un cert temps mentre que poc a poc el paisatge recuperava la seva fesomia. L'historiador J. Vidal Vaquer (1893) escriu que des de 1830 Cabrera té una població més o manco estable. Un altre historiador, Pascual Mandoz, al seu "Diccionario Geográfico" de 1847, parla d'una població molt semblant a la que descriu l'Arxiduc Lluís Salvador per l'u de gener de 1880. Aquesta població estava composta per un comandant militar de l'illa, que quasi sempre era un tinent, la seva família, una petita guarnició d'una dotzena d'homes, un caporal, un metge, un capellà, els faroners amb la seva família, els pagesos arrendataris (una o dues famílies), mitja dotzena de missatges que treballaven pels arrendataris i els pescadors. En total una trentena d'habitants domiciliats i una quarantena d'habitants de fet.

A partir d'aquesta data es poden trobar alguns censos com per exemple els de l'Instituto de Geografía y Estadística publicats als "Nomenclator de las Ciudades, villas, lugares, aldeas ... de España" que resumim a la Fig. 1. Com es pot observar, la població estable de Cabrera després de l'episodi dels presoners francesos s'ha mantingut relativament constant i mai no ha estat molt elevada. El màxim correspon a finals del segle passat coincidint amb un altre intent de poblament impulsat pels Feliu des de 1886 fins a l'expropiació l'any 1916. El fracàs de "Villa Cristina" —així es deia la colònia agrícola que varen fundar— s'emmarca entre els intents de població estimulats per l'Administració a finals del segle XIX, del quals va sorgir la "Colonia Agrícola de San Jorge" devers l'any 1879 (ROSSELLÓ VERGER, 1964). A 1990 el nombre d'habitants és el mateix que fa un segle.

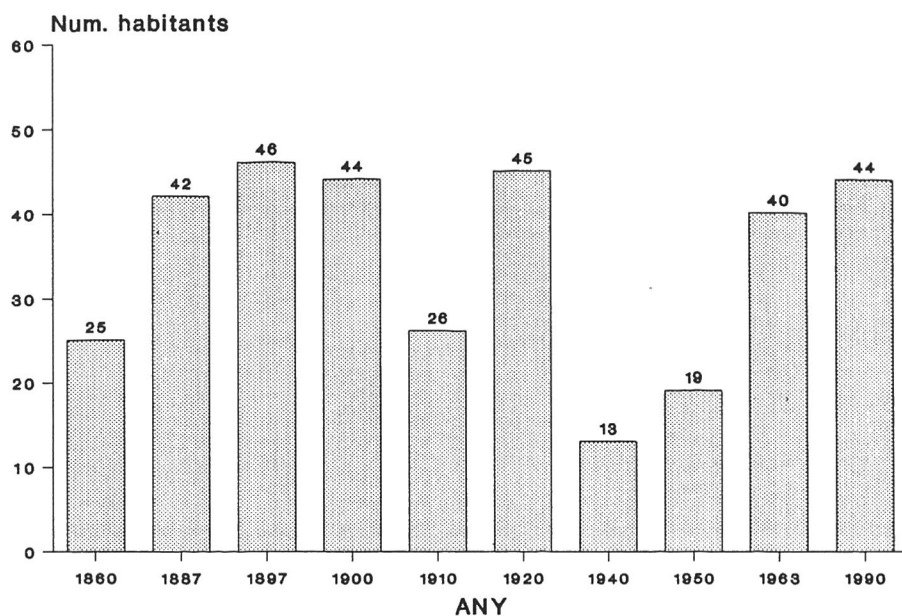


Fig.1 Evolució de la Població resident a l'Illa de Cabrera

La població de Cabrera, almanco durant els dos darrers segles, encara que amb molta probabilitat sigui una constant al llarg de la història de l'illa, ha estat formada per tres sectors molt concrets: pagesos, pescadors i militars, als quals també hem d'afegir els torrers i faroners. Sectors amb interessos molt diferents, però que han subsistit gràcies a una economia mixta basada en l'explotació agrícola-ramadera-forestal-pesquera dels recursos naturals de l'illa.

En aquest sentit és quasi simbòlica la casa del pagès amb els elements típics per a l'explotació agrícola i ramadera com són l'era, el molí fariner (molí de sang), l'estable, la soll i el figueral, però a la vegada situada a deu metres de la mar amb una barca, un moll i un escar (avui desaparegut). Així i tot la separació de les activitats de cada sector és clara. Es tracta d'una comunitat amb unes funcions ben concretes: la defensa del territori, tradicionalment amenaçat per la pirateria, i l'explotació dels recursos naturals de l'illa mitjançant l'agricultura i la pesca. Al llarg de la història, com veurem als apartats següents, aquestes activitats han tingut un pes variable.

La distribució de les vivendes actuals es comença a perfilar a la meitat del segle XIX. Els presoners francesos ocuparen bàsicament la vall central, però es repartiren en diferents nuclis per tota l'illa. Després, es construeixen les vivendes de Cas Pagès (a sa Platgeta) i es Pavellons (prop del castell). Segons López Pinto, Brigadier que a 1880 escriu un interessant informe sobre Cabrera, es Pavellons foren construïts devers l'any 1830 per als deportats. Posteriorment s'hi



Foto 1. Port de Cabrera.

traslladaren els militars a causa del mal estat del Castell. Prop d'aquest, quasi sobre el penyal de sa Creueta, on ara hi ha una runa escassa, hi havia una edificació anomenada l'Hospital que era utilitzada com a llatzaret en les èpoques d'epidèmies: els viatgers que arribaven a Mallorca procedents de zones apestades eren mantinguts en quarantena a Cabrera. A la zona del moll hi havia la Casa dels Torrers i una barraca de pescadors.

El Cos de Torrers s'encarregava d'encendre els senyals de foc que es transmetien per la xarxa de torres de defensa i talaies de foc repartides per tot el litoral. Des del castell de Cabrera el senyal es transmetia a Campos, de Campos passava a la Ràpita, s'Estalella, Torre de Cap Blanc i Cap Enderrocat, des d'on eren recollides per l'Almudaina (MASCARÓ PASARIUS, 1978). Va ser suprimit l'any 1867 quan entrava en funcionament el far de N'Ensiola.

Pascual Mandoz, al llibre esmentat de 1847, cita dues vivendes a més del Castell. L'any 1860 hi havia tres edificis habitats assíduament. Amb molta probabilitat es Pavellons, la casa dels Torrers (avui desapareguda) i Cas Pagès. I una habitada temporalment: la barraca dels pescadors. L'any 1888 els edificis eren onze. Ja s'havia construït el far de N'Ensiola, hi havia tres construccions al moll i dues prop de sa Platgeta (VASCONI, 1879).

A finals de segle la família Feliu acondiciona el moll i construeix les cases (Can Feliu) i el celler del Comellar de sa Font. Durant el segle XX, a partir de l'expropiació, s'anaren afegint algunes vivendes al nucli del Port fins a constituir el paisatge actual d'una quinzena de cases. Les modificacions més importants

d'aquest període varen ser la construcció dels barracons del campament (una dotzena d'edificis) a la zona de sa Platgeta i les casetes d'Artilleria i d'Enginyers (avui en runes) situades a la pujada a La Miranda. Varen ser construïdes en els anys quaranta.

En general, es pot constatar com l'assentament de la població ha vingut condicionat pel relleu, per la productivitat de la terra i per la qualitat dels possibles punts de desembarcament. De les tres badies importants, el port és la més tancada i arrecerada i és la que presenta una major extensió de terreny pla i fèrtil. A la vegada, dins el Port podem trobar-hi diverses zones, que històricament responen a diferents necessitats de la població. La zona del castell-pavellons o zona de vigilància i defensa, el nucli del moll o zona de desembarcament i relació amb l'exterior, i la zona de Cas Pagès-Can Feliu amb un marcat caràcter agrícola.

Pel que fa a la propietat, des de 1229 l'Arxipèlag ha constituït sempre una unitat indivisa de famílies de la noblesa i aristocràcia mallorquina. Aquestes famílies, en general, han llogat l'explotació de les terres a un o diversos arrendataris que, a la vegada, tenien contractats missatges i jornalers segons el sistema habitual a altres possessions de Mallorca. En realitat, històricament, Cabrera es distingeix d'aquestes per ser més vulnerable a la pirateria. Això ha motivat la necessitat, repetida al llarg de la història, de defensar l'illa. Necessitat que s'ha resolt per contracte de la defensa per part del propietari, per conveni amb l'exèrcit i finalment per expropiació de l'Estat.

D'altra banda, l'Estat ha fet ús en diverses ocasions de l'illa. Per exemple, quan va ser utilitzada com a camp de concentració dels presoners francesos, quan a 1830 es va construir un edifici per als deportats (es Pavellons) o quan hi ha hagut hospitals provisionals en temps d'epidèmies. Per a la construcció del far, l'Estat va expropiar els terrenys de la Punta N'Ensiola on està situat. Posteriorment Sebastià Feliu va fer donació a l'Església de 6.300 m² on hi ha la capella i de 1.662 m² al majoral Jaume Salvà. Aquesta era la situació de la propietat quan es produeix l'expropiació de tot l'Arxipèlag, l'any 1916.

Posteriorment l'Estat ha continuat l'arrendament de l'explotació de la terra fins als anys seixanta. A partir de llavors s'han anat abandonant els conreus, passant la població a ser de militars i pescadors. D'altra banda, l'automatització del far, a l'any 1958, va permetre que els faroners es traslladassin a Mallorca.

En definitiva, quant al poblament humà de Cabrera, podem parlar de dos components que marquen el destí de l'illa i dels seus pobladors: els condicionants físics i la territorialitat. Entre els primers hem de destacar el fet insular, les dimensions de l'illa i l'escassetat de recursos (sobretot de l'aigua) que determinen unes possibilitats de poblament més aviat reduïdes. El segon factor, la territorialitat, es manifesta d'una banda a través dels grans propietaris que han mantingut l'illa sense parcel·lar, per raons econòmiques, jurídiques, de prestigi social, etc., i a través de la influència de l'Estat que ha vist en Cabrera un territori vulnerable que necessita mesures especials de protecció.

USOS TRADICIONALS DEL SÒL: AGRICULTURA, RAMADERIA I ÚS FORESTAL

Les activitats agrícoles, ramaderes i forestals són a Cabrera tan antigues com el poblament humà vist a l'apartat anterior. La referència més antiga d'aquest fet és la coneguda frase de Plini citant Capraria, és a dir l'illa de les cabres. Les notícies posteriors d'un assentament romà tardà ens fan pensar que l'ús ramader, agrícola i forestal degué ser important durant aquesta època. L'any 1284, el primer propietari després de la conquesta, el Paborde de Tarragona Ferran de Sant Martí, cedeix les terres en emfiteusi per "set morabatins alfonsins d'or i deu cabrits anuals" (BOVER, 1847). Les notícies sobre l'ús del sòl a partir d'aquest moment es fan escasses. Geisendorf-des GOUTTES (1937) recull una cita de Hermola en el segle XV que fa referència a la presència de conreus. Els continus atacs dels pirates durant el segle XVI fan pensar en l'abandonament de la terra i en alteracions de la vegetació per incendi. Tomàs de Vilajoana, propietari de l'illa a 1772, en fa referència quan diu que ja es pot poblar l'illa perquè les incursions dels pirates algerians han minvat a Cabrera: "Ja no hem de parlar de pirates algerians en aquesta mar, mal al qual es posaria remei si es construïssin tres zones proveïdes de dos canons als llocs més aptes per al desembarcament" (FONT I OBRADOR, 1990).

Malgrat el despoblament d'aquesta època, la superfície de pinar de l'illa no sembla molt extensa. Ramon Santander a 1778 descriu el paisatge amb aquestes paraules: "Su clima es dulce, y su terreno se compone de varios montes que se alcanzan y enlazan entre sí; está cubierta de estepas, lentiscos, madroños, algunos bojés y barrilla (*Salsola kali*, emprada per fer vidre a Cabrera?) en corta cantidad, pocos pinos y menos acebuches". I afegeix: "Para construcciones sólo hay en Cabrera y Conejera tierra para tejas y piedra para sillería, cantería y cal, no teniendo madera alguna". Per tant, encara que l'illa estigués deshabitada, es feien tales periòdiques del pinar per vendre la fusta a Mallorca, com ens confirma un viatger de principis del segle XIX, Alexandre Laborde. Poc temps després, la reclusió dels soldats francesos a Cabrera sens dubte degué deixar l'illa exhausta. El poc bosc existent degué ser emprat com a material de construcció i com a combustible.

Al llarg del segle XIX hi ha una recuperació de les terres de conreu i de la ramaderia. El bosc, en canvi, es recupera molt poc. Joaquim Maria Bover el 1847 escriu: "En las cumbres de los montes y en los parajes en que se manifiesta más al descubierto la Peña, hay trozos reducidos á cultivo, y en las alturas de Cocons (Cocons den Gelat), la Olla y Corró (Coll Roig?) se encuentran algunos pinos". El mapa d'obres públiques de l'enginyer Luis Vasconi de l'any 1879 ens marca dues taques de pinar, una a la zona nord (Cocons den Gelat - L'Olla) i l'altra al sud-oest (Coll Roig), que podrien representar unes 10 ha. i 2 ha respectivament de pinar, format per arbres joves segons ens comenta l'Arxiduc Lluís Salvador a la mateixa època. Un altre mapa, el de Jose Gómez Imat de 1893 situa unes barraques de carboners prop de la font, testimoni que aquesta activitat es va dur a terme a Cabrera durant el segle XIX. Per fer carbó s'empraven rabasses de mata, aladern i arbocera, i per tant els carboners actuaven sobretot sobre la garriga. Actualment podem veure encara sitges, barraques i forns de calç a

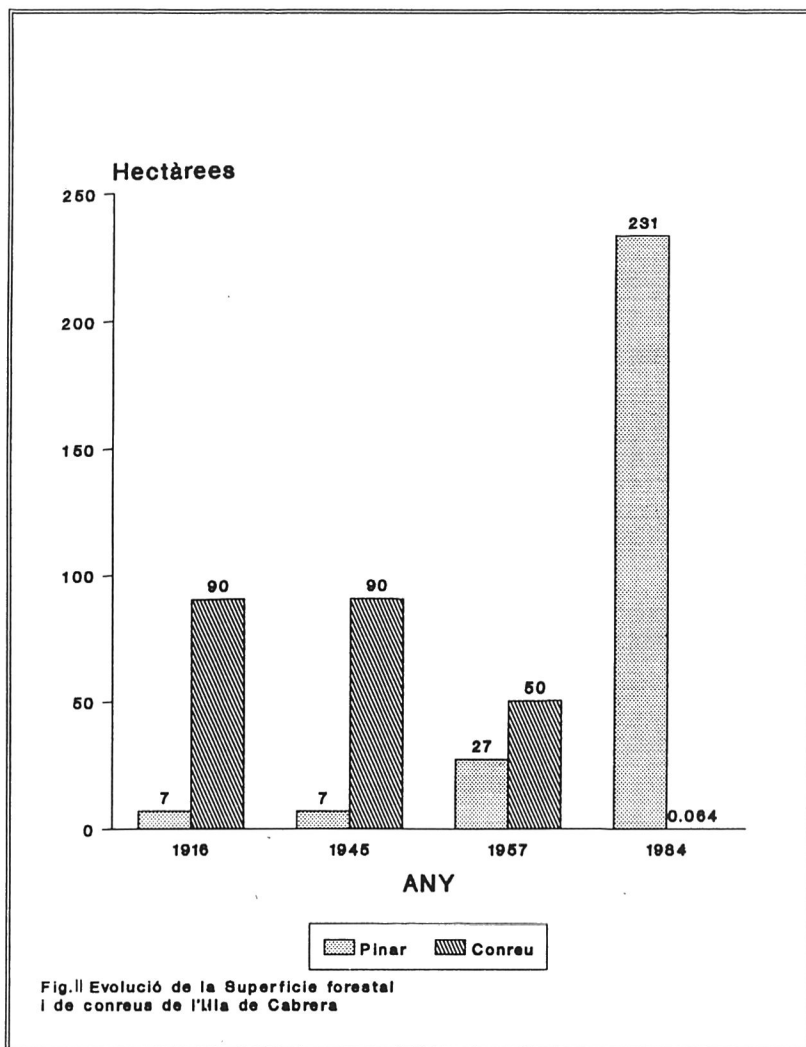


Foto 2. Hort de Can Feliu.

diferents llocs de l'illa. Les sitges estan situades a l'interior de l'actual pinar. Un forn de calç està també dins aquesta zona, i n'hi ha dos més localitzats a dues cales del Port i de Cala Santa Maria, on s'embarcava la calç.

El testimoni més clar sobre l'ús agrícola i ramader de Cabrera durant el segle XIX és el de l'Arxiduc Lluís Salvador a 1880, el qual ens fa la següent descripció: "En Cabrera hay 400 cabras, 95 ovejas, 40 cerdos y 2 yuntas de mulos (parells), 3 mulas y una yegua. A la isla Conillera son transportados los machos cabríos que han sido castrados: en la Redona se encuentran los corderos que han de ser vendidos, en número de unos 20; en la Imperial 12 corderos, y en el Estell pacen cabras viejas y 4 ovejas". "Como ya hemos indicado los terrenos cultivados en Cabrera son de escasa extensión, sin embargo hay cinco secciones de sementera o sementers a saber: Cala En Ganduf, La Miranda, Es Comellar des Mal Nom, Es Comellar de ses Figueres y por último S'Espalmador". En definitiva la vall central. Un poc després fa referència a una altra zona de conreu, "Sa Rota d'en Pere", abandonada a la zona de L'Olla, al final de la qual hi ha el petit pinar assenyalat al mapa de Vasconi.

A partir de principis de segle, més concretament des de l'expropiació de 1916, hi ha algunes dades de superfícies que ens permeten tenir una idea més clara de l'evolució del paisatge en relació als usos tradicionals del sòl durant aquest segle (Fig. 2). La coincidència de les superfícies de pinar i conreus entre les dades de 1916 i de 1945, i la descripció d'altres autors (PALAU, 1952) fan pensar que possiblement les darreres estan en part basades sobre l'acta d'expropiació.



D'aquesta època, principis dels quaranta, també tenim notícies orals d'un incendi a la zona d'es Burrí, que va cremar unes cent quarterades. És important constatar que a partir dels anys 50 es produeix l'abandonament progressiu dels conreus i una expansió important del bosc.

El creixement de l'àrea ocupada pel pinar està relacionat sobretot amb l'eliminació de les cabres. Després de l'Arxiduc són pocs els viatgers que passen per Cabrera sense esmentar el seu efecte negatiu sobre la vegetació de l'illa. Estelrich a 1906, Armand Pin a 1913 o Marcos a 1933 són alguns dels més significatius. L'any 1952 Bernat Vidal Tomàs escriu al diari l'Almudaina que fa alguns anys que s'han exterminat les cabres fent batudes. A la Fig. 2 podem veure com l'any 1957 ja es detecta un augment important de la superfície de bosc que continua progressivament fins a l'actualitat.

Encara que a Mallorca la ramaderia ha estat un complement de l'activitat agrícola, a Cabrera tot fa pensar que és més antiga i més persistent que l'agri-

cultura. Sobretot a causa de les condicions físiques de l'illa i perquè necessita poc manteniment, ja que el règim d'explotació ha estat sempre extensiu. Les instal·lacions ramaderes a l'Arxipèlag són ben senzilles. En general s'han aprofitat les coves com a sestadors i en cas de no haver-n'hi (Illa des Conills) s'han construït corrals o tanques de paret seca. Tanmateix aquestes no són freqüents i normalment la mar era la tanca natural del bestiar.

L'espècie més utilitzada ha estat la cabra, a causa del bon rendiment que ofereix en terrenys pobres. Les ovelles també s'han emprat. És el bestiar amb més tradició a Mallorca i també té una notable capacitat per aprofitar la garriga, encara que l'efecte negatiu sobre el bosc no és comparable al de la cabra. En el cas de sòls de pendents elevades com els de Cabrera, les dues espècies tenen efecte erosiu important. L'any 1991 hi havia encara dos centenars d'ovelles a Cabrera Gran. També tenim constància de l'ús de ramat porcí, almanco durant els darrers cent anys. A Mallorca, l'expansió d'aquest animal es dona a mitjans del segle XVIII. A Cabrera fins als anys 60 s'han amollat porcs als illots (Na Redona, Illa des Conills), on aprofitaven des dels tubercles fins als ous de gavina.

Pel que fa a l'agricultura, el tipus d'explotació més comú ha estat el conreu de secà de cereals i lleguminoses. A mitjan segle passat s'implantà el conreu de la figuera (Canal de ses Figueres). A 1916 n'hi havia 240. El baix manteniment que necessiten aquests tipus de conreus devia permetre que els pagesos es poguessin dedicar a la pesca com a activitat econòmica complementària.

A finals del segle XIX els Feliu impulsaren el conreu de la vinya, en plena època de l'atac de la fil·loxera, probablement intentant aprofitar la pujada dels preus del raïm i també l'aïllament per evitar la plaga, de la qual sembla que no es pogueren lliurar.

Prop de Can Feliu hi ha encara alguns ametllers, sembrats a principis de segle, quan el conreu d'aquest arbre va experimentar una forta expansió a Mallorca. A 1916 hi havia 80 ametllers adults, 700 de joves i un planter de 1.076 peus, segons l'Acta d'Expropiació. Finalment, esmentar que el conreu de reguiu no deu haver superat mai una petita extensió quasi testimonial a causa del minvat cabal de la font. En l'actualitat es manté una superfície d'hort de 600 m² (Foto 2).

La toponímia guarda detalls interessants en relació a les activitats tradicionals fins ara esmentades. En relació a l'agricultura Ses Rotes, Sa Rota den Pere, el Canal de ses Figueres, Sa Vinya i Es Cellar, marquen l'evolució dels conreus i del tipus d'explotació de la terra. Ses Rotes, per exemple, probablement és un topònim del segle XVIII o XIX quan es va expandir l'arrendament i la romputa de terres pobres, com les de la Marina de Lluçmajor, que s'explotaven uns anys fins que esdevenien improductives.

En relació a la ramaderia, Es Corrals i Ses Païsses, la Cova de ses Cabres, Es Saltador des Xots ens indiquen adaptacions de l'activitat ramadera a les condicions especials de l'Arxipèlag, com l'ús de coves com a sestadors o dels illots com a tanques naturals.

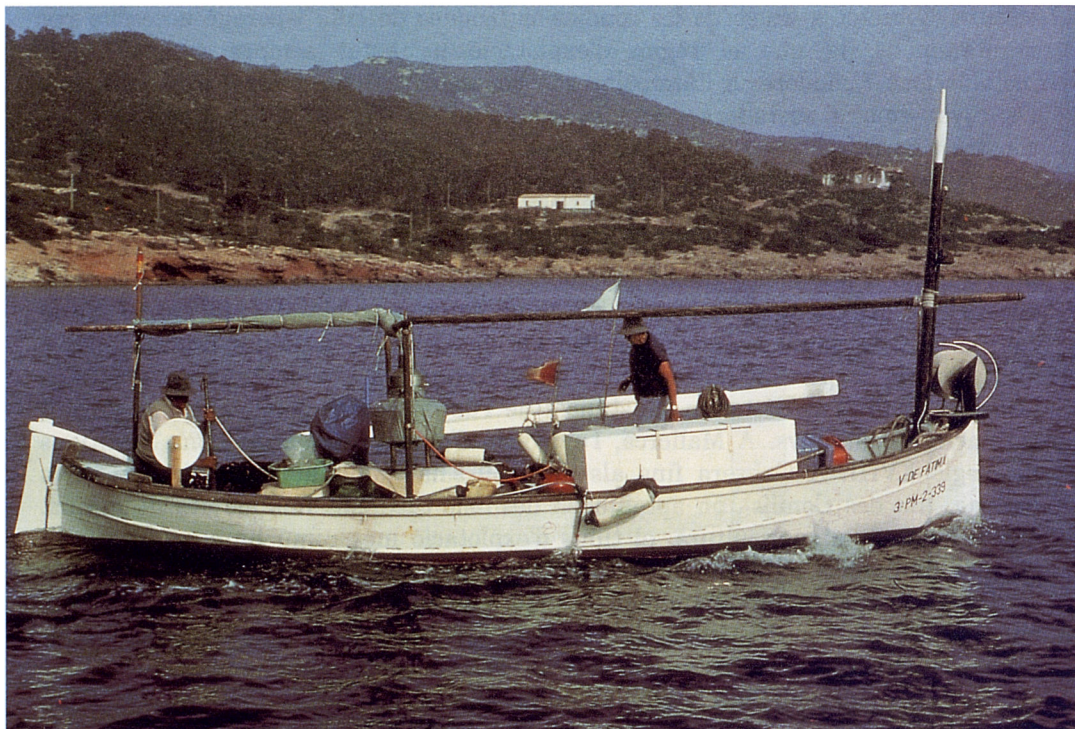


Foto 3. Pescadors professionals a Cabrera.

LA PESCA

Els testimonis més antics que tenim de la pesca en aigües de Cabrera provenen de les restes arqueològiques estudiades per M.J. Hernández, M.A. Cau i M. Orfila al Port, prop de Sa Platgeta. Es tracta d'uns depòsits rectangulars excavats a la roca immediata a la mar que identifiquen com a factoria de salaó de peix. Aquestes factories apareixen relacionades a altres punts de la costa mediterrània amb la situació d'almadraves utilitzades en l'època romana. En aquesta zona els mateixos autors han localitzat altres elements relacionats amb la pesca, com un pes de xarxa. Tots els materials semblen esser dels segles VI-VII.

Altres testimonis són l'apressament l'any 1509 de 22 pescadors amb les seves barques per pirates berberiscs a Cabrera (PARPAL LLADÓ, 1990), o els 17 presoners francesos que conseguiren fugir assaltant una barca de pescadors (PELLISSIER, 1980).

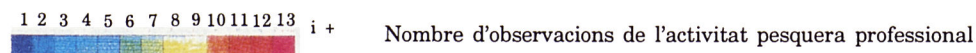


Fig. 3. Mapa d'activitat pesquera en aigües de Cabrera (Juny 91 - gener 92) (Tractament informàtic: TRAGSATEC)

A finals del segle passat Vidal Vaquer ens deixa una notícia interessant: "En todas las islas abunda la pesca; pero en particular en la isla Na Foradada. Entre otros muchos pescaderos que existen, hay tres dentro del mismo puerto de Cabrera, muy notables; pero en general podemos decir que en todas las calas los hay, y aún los habría más, si alguna que otra mano imprudente no se atreviera a arrojar cartuchos de dinamita, que és como generalmente llenan sus faluchos los pescadores".

Les primeres barraques de pescadors al moll de què tenim notícia, foren construïdes a mitjans del segle XIX pels torrers. L'Arxiduc Lluís Salvador cita alguns pescadors entre els habitants de Cabrera. El 1913 Armand Pin de Latour ens parla d'una "dotzena d'homes i dones que, en busca de l'abundant llagosta pesquen en aquelles aigües". Viuen a quatre casetes del Port. L'any 1957 de la dotzena d'habitacions del port, 5 són dormitoris o refugis de pescadors, una conté una nevera per al peix, una altra és una cambra per a les xarxes i hi ha un petit local per tenyir-les. Aquesta distribució s'ha mantingut amb poques variacions fins avui, en què hi habiten tres famílies temporalment.

Els pescadors que tradicionalment han viscut a Cabrera durant les temporades de pesca són només una part dels professionals que han pescat i pesquen en les seves aigües. Una primera aproximació a la importància de l'activitat pesquera en aigües de Cabrera durant aquest segle ens la dona l'evolució de la flota dels ports pròxims. Actualment, segons estimacions encara parcials, la meitat de les embarcacions professionals que pesquen a Cabrera són de la Colònia de Sant Jordi i, de la resta, la meitat són de Palma i l'altre meitat d'altres ports de Migjorn (S'Estanyol, La Ràpita i Cala Figuera).

Un dels censos d'embarcacions més antics que tenim, el de l'any 1872, recompta 181 vaixells de pesca al Port de Palma i només 9 a Porto Colom, que en aquell temps era un dels ports pesquers més importants de la comarca de migjorn. En aquella època la pesca en aigües de Cabrera devia ser escassa.

A principis de segle la pesca dels bous, que antigament es realitzava amb dos llaüts a la vela, experimenta un impuls per la introducció dels motors d'explosió i diesel, i pel perfeccionament dels sistemes d'arrossegament i d'extracció. L'any 1935 hi havia unes 35 embarcacions de pesca a Porto Colom de les quals 12 eren bous, mentre que a Cala Figuera ja hi havia 8 bous censats (ROSSELLÓ VERGER, 1964). Al mateix temps, es van consolidant els nuclis de pescadors de la Colònia de Sant Jordi, de S'Estanyol i de La Ràpita. En els anys seixanta a la Colònia hi ha censades una quarantena d'embarcacions de pesca. El cens oficial de 1991 ens dona 115 embarcacions a Palma (24 són d'arrossegament i 16 d'encerclament) 42 a la Colònia, 24 a S'Estanyol, 11 a Cala Figuera (3 són bous) i 9 a La Ràpita. En definitiva, l'activitat pesquera professional en aigües de Cabrera va experimentar un augment important durant la primera meitat d'aquest segle, conseqüència, en part, del desenvolupament dels ports de pescadors pròxims a l'Arxipèlag, estimulats per l'avanç de les tècniques de pesca.

Tanmateix l'esforç de pesca en aigües de Cabrera ha seguit augmentant, sobretot a partir dels anys seixanta, per altres motius. D'una banda, pel progressiu esgotament de les pesqueres pròximes al ports per sobreexplotació que ha provocat la cerca de pesqueres més allunyades, com és el cas dels bous de Palma. D'altra banda, per l'explosió de la pesca esportiva que constitueix una

autèntica plaga, pràcticament incontrolada i que sens dubte produeix captures totals d'una importància elevada (MASSUTÍ, 1971).

Les arts de pesca professionals més emprades a Cabrera són el tresmall, el palangre, el bou, el jonquiller, la solta, la potera, i la fluixa. El tresmall és l'art més habitual. El fan servir sobretot els pescadors que viuen a Cabrera i els de la Colònia. Es cala durant tot l'any encara que amb molta menys freqüència durant l'hivern. Les pesqueres més utilitzades són les de ponent de Cabrera i en general les badies i llocs arrecerats. La solta es cala des de la costa preferentment a les badies. Sembla que de cada dia és menys utilitzada a causa dels furtius i de l'excés de tràfic marítim. La pesca d'arrossegament es redueix a quatre bous de Palma i dos de Cala Figuera. Les arts selectives com la potera, la fluixa i el currican són practicades per les embarcacions d'arts menors, que són sobretot de la Colònia de Sant Jordi. Les zones més freqüentades són les de tramuntana i ponent de l'Arxipèlag. A la Fig. 3 resumim de forma gràfica les pesqueres més utilitzades en el període juny del 91-febrer del 92.

BIBLIOGRAFIA

- ARXIDUC LLUÍS SALVADOR, 1954. *La Isla de Cabrera*. Clumba. Palma de Mallorca.
- BOVER, J.M., 1847. *Cabrera. Sucesos de su historia que tienen relación con la de Francia*. Felipe Guasp. Palma de Mallorca.
- CAMPS COLL, J., 1961. "Cerámicas de tipología indígena halladas en Conejera y Cabrera". *Boll. Soc. Arq. Lul.*: 657-662.
- DESPUIG Y DAMETO, A. 1785. *Mapa de Mallorca*, escala 1:72.373.
- DE LABORDE, A. 1975. *Viatge pintoresc i històric al País Valencià i les Illes Balears*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- DIRECCION GENERAL DEL PATRIMONIO FORESTAL DEL ESTADO, 1945. *Propuesta de repoblación de la Isla de Cabrera, perteneciente al Ramo de Guerra*. Ministerio de Agricultura. Palma de Mallorca.
- FONT I OBRADOR, B., 1990. "Un projecte utòpic per a Cabrera a l'època de Carles III". *Llucmajor de pinte en ample*, 100: 27-29.
- GEINSENDORF DES GOUTES, T., 1937. *Les prisonniers de guerre sous le premier Empire. Les archipels enchanteurs et farouches. Baléares et Canaries*. París-Ginebra. 645 pp.
- HERNÁNDEZ, M.J., CAU, M.A. i ORFILA, M., sense data. *Nuevos datos sobre el poblamiento antiguo de la Isla de Cabrera (Balears): Una posible factoria de salazones*. Barcelona.
- LÓPEZ PINTO, J., 1880. *La Isla de Cabrera. Reseña general e importancia militar de la misma* (2ª ed.). Madrid. 131 pp.
- MANDOZ, P., 1846. "Las islas de Cabrera y Conejera". *Diccionario geográfico-estadístico-histórico de España y sus posesiones de ultramar*, V: 55-56.
- MASCARÓ PASARIUS, J., 1978. *Historia de Mallorca*, Tomo VIII. Vicente Colom Rosselló. Palma de Mallorca.
- MASSUTÍ, M., 1971. *Sectores productivos. Pesca*. Consejo económico-social sindical del archipiélago Balear. 80 pp.
- Nomenclator de las Ciudades, villas, lugares, aldeas... de España (varis anys)*. Provincia de Baleares. Madrid, Instituto de Geografía y Estadística.
- PARPAL, P., 1990. *El castillo de Cabrera, su historia*. Mallorca. Palma de Mallorca. 86 pp.

- PELLISSIER, P. i PHELIPEAU, J., 1980. *Los franceses de Cabrera*. Aucadena. Palma de Mallorca.
- PIN DE LATOUR, A., 1913. *Dietari d'una excursió a Mallorca y Cabrera a bordo del "Mariucha"*. Real club marítim de Barcelona. Barcelona. 105 pp.
- ROSSELLÓ VERGER, V.M., 1964. *Mallorca, el sur y el sureste*. Cámara Oficial de Comercio, Industria y Navegación de Palma de Mallorca.
- SOCIAS, C., 1881. *La Isla de Cabrera. Consideraciones sobre su expropiación*. Palma de Mallorca.
- TRIAS GUSO, M., 1991. Com. per.
- VASCONI, L., 1879. *Plano de la Isla de Cabrera e Islas adyacent es y de las obras públicas que en ella se proponen*. Esc.1:10.000. Obras Publicas.
- VIDAL I VAQUER, J., 1893. *Descripción de Cabrera. Album histórico-científico-artístico-literario del Diario de Palma*. Palma de Mallorca.